

„Az erőszak megint szalonképes lett”

Hölgyeim és uraim!

Néhány évvel ezelőtt a Szövetségi Köztársaság egy neo-biedermeier társadalomnak tekintette önmagát, amely a szorgalom és a politikai letergria között hányódva, a nyugalmat, a rendet és a biztonságot ápolta.

És most egyszer csak nyugtalanság hatja át a németeket. A tegnap még jól nevelt és minden rend-principiumhoz alkalmazkodó ifjúság egyszer csak megmozdult: tiltakozik, demonstrál, provokál, és kineveti a házi sütetű demokrácia játékszabályait. Az apák megnyugtató vállveregetése – „ti nem is tudjátok, milyen jó sorotok van” – már nem akar hatni, mert nyíltan napfényre került az alkotmányos norma és az alkotmányos valóság ellentmondása; és a jól

ismert kabátok egyike sem elég nagy már az elrejtésére.

A képviseleti demokrácia általános békéje meg lett zavarva, és még a családi vacsoránál is ilyen kérdésekkel zaklatja a fiú az apát: „Mondd csak, Görögország NATO-tagország, ugye? És a NATO-nak az a célja, hogy megvédje a szabadságot. És mondd csak, ha az amerikaiak napalmot vetnek be, az ugye háborús bűncselekmény – vagy nem?”

Az apa meg nyugtat, izzad és nyugtat. Érdekkonfliktusról beszél, és azt mondja, mások is ezt csinálták. De végül mégiscsak kikéri magának, hogy még vacsora közben is kommunista propagandát kelljen hallgatnia.

De aki azt hiszi, hogy az ifjúság rossz közérzetével csak az ismert baloldali szegletekben találkozhat, azt jobb, ha idejekorán figyelmeztetjük: ez nem igaz. Az ifjúság beállítottsága az egészen jobboldali zugokba is eljut, ahol a régi pártelvtársak és a Milchpennig-ideológusok gyü-

Günter Grass beszéde 1968. május 1-én. Megjelent: *Der Spiegel*, 1968. 19. szám, 52–58.

lekeznek.* Ez az ifjúság egyszerre politikus és apolitikus. Tele van ellentmondásokkal, és mindenhol megbotránkozást kelt, mert a társadalom nem meri kihordani a maga ellentmondásait. A fiatalság tiltakozása nyilvánvalóvá tette az elégtelenül meggyökerezett demokráciánk bizonytalanságait. A siker persze kétértelmű: vagy elindulnak a már régóta esedékes reformok, beleszólást kapunk a parlamentáris reformba, követelhetjük, hogy az eddigi NATO-reformot váltsa föl egy összeurópai békerend, amely bevonja a Varsói Szerződés államait is – vagy mint eddig is, nem történik semmi; és akkor a már most is nyilvánvaló bizonytalanság jó piacot és ingyenes reklámot fog biztosítani a hamis próféták számára.

Már most is egy nyelvi kavalkád uralkodik: az egyetemisták munkásokat akarnak felvilágosítani, amiért azok néha veréssel fenyegetik meg őket; az egyetemisták ugyanis olyan zsargont beszélnek, amelyet egyetlen munkás sem ért. Így alakulnak ki a frontvonalak. A szakszervezetisek és a szociáldemokraták, például Berlinben, a munkásokat az egyetemisták ellen uszítják. A tehetetlen kancellár

* A „Milchpfennig” a középkorban a „tisztelettelen” szerelmi viszonyért az egyháznak fizetendő bírság volt.

lár azon sajnálkozik, hogy a szükségállapot-törvénnyel nem tud már most rendet teremteni. A rendre való sztereotipikus hivatkozásra egy észak-vietnámi politikusra való hivatkozás a válasz. Az irracionális ráolvasási formulák csak arra képesek, hogy a mozgásba hozott tömegekben a régről ismert agressziós szükségleteket szabadítsák fel, az erőszakos cselekedetek így a Szövetségi Köztársaságban újra szalonképessé váltak. A Springer-konzern tömeglapjai hónapokon keresztül a beavatkozásra, a tevékeny önmegsegítésre szólítottak fel, és a Rudi Dutschke elleni merénylet után álszent módon kispolgári felháborodást tanúsítottak. Néhány diákszövetség, különösen az SDS akciói, a Dutschke elleni merénylet után szabadjára engedték az ellen-erőszakot.

Az eredmény – két halott Münchenben – minden résztvevőt arra kényszerít, hogy szembenézzen a felelősségével. Én azt vetném a felelősök szemére, legyenek azok az SDS szószólói, vagy a parlamenten kívüli ellenzék szónokai, hogy a Rudi Dutschke elleni merényletet követően megengedték a spon-tán, a politikai meggondolások által már nem kontrollált felháborodott ellenakciók kitérését. Így megtörtént az, amire a diáktiltakozások ellenfelei vártak. Ha a Dutschke elleni merénylet még a széles nyilvánosság számára világossá tehetné volna a

bűnösség kérdését, akkor az emocionális ellenreakció elmosta minden differenciálás lehetőségét. Nem egyfajta felkészülési szünet lépett föl, amelyre jól szervezett tüntetések következhetek volna, felvilágosító-politikai célzattal, hanem inkább apolitikusság alakult ki; és most újra fölmerül a felelősök kérdése.

Ám eddig ez a messze ható következményekhez vezető kudarc csak skolasztikus vitákat váltott ki. Olyan kérdések merültek föl, hogy hol kezdődik, és hol fejeződik be az erőszak; személyek elleni erőszak – nem, dolgok elleni erőszak – igen. De ha a dolgok kiszolgálják az embereket, ha a kődobálások elvesztik minden kontrolljukat, akkor a skolasztikus diszkusszióknak hamarosan vége szakad; és Mahler ügyvéd úr utalásai a számításba veendő kockázatra egy olyan cinizmusra futnak ki, amely fedésben van ellenfele, Matthias Walden cinizmusával.

A regionális rendőri akciók a fokozódó brutalitásáért való felelősséget jól megvilágítják Walden úr vezércikkei és rádiókommentárjai; és hogy Mahler úr becsvágya ártott-e a diáktüntetések és a parlamenten kívüli opposzió tekintélyének, azt majd érdemes lesz megvizsgálni. Ez a két úr olyan magabiztosan lép föl, mintha egyszer és mindenkorra kibérelték volna az igazságot.

Ilyen sok abszolút igazságigény közepette Heinemann igazságügy-miniszter úr az észet képviseli. De hallgat-e még rá valaki? Például vissza tudta-e tartani Kiesinger kancellárt attól, hogy választástaktikailag az NPD-vel kokettáljon? Le tudta-e szerelni a Tanácsköztársaság újjáélesztésének romantikus elképzelését?

Nem azért jöttem ide, hogy elhallgassam a kételyeimet maguk előtt: május elseje politikai ünnep, nyílt beszédre kötelez. A baden-württembergi választás eredménye olyan számokat mutat, amelyeket már nem lehet eltussolni. Még akkor is, ha a gazdasági miniszter, Karl Schiller kivezette a német gazdaságot a mélypontról, ez az ország mindaddig lefelé fog haladni, amíg a nagykoalíció, az egykori nemzetiszocialista Kurt Georg Kiesinger vezetésével minden politikai alternatívát elmos, és ezáltal szalonképessé teszi az NPD-t.

Az SPD-nek ezt a szövetséget fel kellene adnia, mielőtt széttörne emiatt. A pártvezetés, Willy Brandt és Herbert Wehner hibás döntéseit sürgősen korrigálni kell, már csak azért is, hogy ennek az országnak megmaradjon egy erős és fejlődőképes ellenzéke. Nem tőlük jobbra, hanem inkább ott, ahol az ifúság tehetetlenül és önmagára hagyatva tiltakozik, kellene a szociáldemokratáknak a szövetségeseiket keresnie. Nemcsak a parlamentáris demokrá-

cia, hanem Németország legrégebbi demokratikus pártja, az SPD is rászorul a nagy léptékű reformokra. Ez a párt miként engedhette meg magának, hogy felületi taktikázások és kicsinyes funkcionárius packázások az SDS-t, és aztán a Szociáldemokrata Egyetemi Szövetséget eltávolítsák. Csak az SPD-ből való kizárás hajtottá bele a Szocialista Német Diákszövetséget először az utópizmusba, aztán a radikalizmusba. Azt szeretném, ha Herbert Wehnert rá lehetne venni arra, hogy az idejétmúlt pártfegyelemre való merev elképzeléseivel végre nyugdíjba vonuljon. Azt kívánám, hogy a baloldali szocialista érvrendszerű ifjúság és az SPD közötti törés begyógyítható legyen. Azt kívánám, hogy Rosa Luxemburg kiállása a másképp gondolkodók szabadságáért itt is és ott is nyitott fülekre találjon. De ki figyel még ebben az országban, ha valaki a tolerancia mellett emeli föl a szavát?

Természetesen dicséretre méltó, ha továbbra is az ész hangján szólunk. És természetesen minden nap kínálkozik alkalom a megmerevedett frontok közötti közvetítésre. És természetesen morálisan jó, ha a gyújtogatók között mint nyugodt tűzoltók sétálgatunk, és ha akarunk, akkor időtlen időkig és többé-kevésbé kényelmetlenül (nekem is van benne gyakorlatom) a székek között is ülhetünk: mint liberális, mint az egyik vagy a másik oldal idiótája,

vagy csak mint naiv ember, aki még mindig azt hiszi, hogy a szociáldemokráciát evolúciós módon tovább lehet építeni.

Mindez normális lenne és kisebb-nagyobb szünetekkel folytatható is, ha nem lenne már három halottunk, ha nem lenne a látható és a láthatatlan NPD, és ha nem állna fenn az a veszély, hogy a három halottból sok halott lehet, és ha nem lehetne előre sejteni azt, hogy a látható és a láthatatlan NPD új Harzburgi Frontként a teljes nyilvánosság előtt egyesülhet.

Emlékezzünk: 1967. június 2-án Berlinben egy Karl Heinz Kurras nevű rendőr lelőtte a diákot, Benno Ohnesorgot. De valóban Kurras volt az, aki lőtt? Mi mindennek kellett történnie, amíg a lövöldözős kedvű rendőr fölhúzza a fegyverét, kibiztosítja és leadja a halálos lövést? Azt tudjuk, hogy a berlini Springerújságok, mindenekelőtt a „Bild”, folyamatosan az erőszak alkalmazására és az önmegsegítésre szólítottak föl. Szorgalmas íróasztali munkára volt szükség, amíg az agresszív ösztönöket népünkben fel tudták tárni és fel tudták ébreszteni. Ki fogja ezeket megint elaltatni?

Emlékezzünk: Berlinben nagycsütörtökön a Kurfürstendammon is eldőrdült három lövés. Ismerjük a lövést leadó nevét, a korábbi bűncselekményeinek listáját, a felkavaróan tálat legendája jól ismert. Az anyja azt

mondja, hogy csak egyetlen barátja volt, a motorkerékpárja. És ahogy kis képeket festett magának, és föl akasztotta őket a falra, úgy akasztottak a nyilvánosság elé is egy képecskét a lövöldözőről: nézzétek, itt van, egy külön. Egy örült, persze. Egy büntetett előéletű örült. Egy szobafestő. Egy előre nem látható eset, tehát egy *outcast*, melynek semmi köze az egyébként intakt társadalmunkhoz. Mi elhatároljuk magunkat..., de nagyon.

Nem kisebb ember, mint Kiesinger kancellár sietett együttérzését kifejezni Dutschke úr feleségének, hogy aztán rögtön védelmébe vegye az NPD-t, mint amelynek semmi köze az egészhez. És amikor a diákok a Springer-házra mutattak, és az évek óta ismert, nyílt vagy rejtett erőszakra való felhívásokat, és különösen a berlini Springer-újságokat nyilvánították az igazi lőfegyvereknek, amikor erőszakot állítottak szembe az erőszakkal, amikor elkezdtek ablakokat betörni, elkezdtek gyújtogatni, köveket dobálni, és felbomlasztották a rendet, az egy szem lövöldözőből és különből egy lövésre kész hadsereg lett. A motorkerékpár hűséges barátja csak azt csinálta, amit a szorgalmas tollak az íróasztalokon már hónapok óta előkészítettek.

Bármilyen nyers, és – legalábbis az egyik oldal vonatkozásában – át-

fogó is legyen ez az ítélet, mégsem teljes. Ugyanis nemcsak a Springer-szerkesztők íróasztalain készült elő a három lövés röppályája, a nyugatnémet erőszak előkészítő teamje ennél jóval nagyobb volt: áruháztüzek Frankfurtban, kitűnő retorikai teljesítmények, amelyek, ha nem egy második, akkor egy harmadik Vietnamot vizionálnak az Elba és a Rajna között, a tolerancia felmondása. Mindennek kézzelfogható következménye volt, amikor Nürnbergben először a Szövetségi Köztársaság történetében szélsőjobboldali és szélsőbaloldali csoportok csaptak össze. Mindezek előkészítették a lövést.

Belső meghasonlításokkal teli társadalmunk ritkán tudott ilyen önkéntelenül és mégis harmonikusan együttműködni, mint amikor a száz-ezer külön közt az egyet, az örültet és a szobafestőt arra indította, hogy lőfegyverhez nyúljon. De nem azt mondta-e ez a külön, hogy a Martin Luther King-gyilkosság indította arra, hogy a maga részéről keressen egy Kinget, és lelője? Nem megint (mivel mi krónikusan ártatlanok vagyunk) az amerikaiak a hibások? Az igaz: a jó és a rossz amerikai példák nálunk epigoniskolákat teremtenek. És mivel az epigonokból általában hiányzik a szuverenitás, ezért a Springer-ház az üldözött zsidókhoz, a tiltakozók néhány szószólója pedig az elnyomott négekhez hasonlítja magát. Egy közepes erősségű, és

a kompromisszumokban fuldoló demokráciában nehéz heroikus példákat találni; ezért meggondolatlan kölcsönzésekre kerül sor. A valóban üldözöttek nem tudnak védekezni a szenvedéstörténetük meghamisítása és ártalmatlanítása ellen.

Ez a – megint egyszer – áldatlan német forradalom, az obligát ellenforradalommal együtt, hamis hangokat és teátrális gesztusokat használ, és jogtalan követeléseket fogalmaz meg. Gyakran úgy tűnt nekem, mintha a forradalmi tanácsok, a rendőri bevetések irányítói a történelmi forradalmak jeleneit, Eizenstein filmjeit és dokumentumfelvételeit használnák mintaként. Ritkán találtak az újságok és a képes újságok ilyen hálás anyagot; ritkán volt a rendőrtiszteknek alkalmuk arra, hogy a tanultakat ilyen könnyen tettekre váltsák át, és a gumibotok szabadságát hirdessék. És ritkán talált rá egy szélsőjobboldali párt ilyen könnyen a maga választóira. A baden-württembergi választásoknak állítólag az a végső tanulsága, hogy egyrészt a forradalomnak nincs bázisa, másrészt a jobboldali államcsínyt már csak néhány rezesz tartóztatja föl.

A Szövetségi Köztársaság – ki ne tudná? – gazdag hiányokban; vizszas állapotai kézenfekvőek. Arrogáns és a hatalom által korrumpált politikusok alapos tárgyi ismeretekkel próbálják kiegyenlíteni az utcai

akciókat, és ostoba motivációkról papolnak, hogy (...) a tiltakozást és annak politikai céljait nevétségessé tegyék (mint ahogy az Hamburgban is történt). A tömegmédiá hatalmára és ennek rejtett befolyásolására utalva szeretnék rámutatni arra, hogy a *Bild-Zeitung* stílusa hogyan hatott a szélsőbaloldali diákcsoportok transzparens-felirataira és szavalókórusaira. Az igaz, hogy a Springer hatalmát nem lehet az SDS kicsi hatalmához hasonlítani; ha azonban a törpe és az óriás, mint két irracionális irányító aktor, az egész társadalmat túlharsogja a tilalomra és a ki-sajátításra hangolt csatakiáltásaival, akkor bármilyen radikálisan is esnek egymásnak, mégiscsak szövetségesek. Az olyan tézisek, mint „Tiltsátok be az SDS-t!” „Sajátítsátok ki a Springert!”, ugyanazzal az autoriter tintával vannak írva. Semmi sem szól amellett, hogy kövessük ezeket az útmutatásokat a politikai zsákutcába. Most is, mint már korábban, a Bundestagot kell felszólítanunk arra, hogy végre-valahára, és a szokásos félelem nélkül, dolgozzon ki és fogadjon el egy törvényt, amely demokratikus eszközökkel lehetővé teszi az államon belüli államok (mint amilyen a Springer-konzern) felszámolását. Azt javaslom, hogy az egész „Welt”-csoportot (tehát a „Die Welt”-et, a „Welt am Sonntag”-ot, a „Das neue Blatt”-ot, és az ehhez tartozó nyomdákat, valamint a „Berli-

ner *Morgenpost*”-ot és a „*Bravo*” című ifjúsági lapot) ki kellene emelni a konszernből, és egy alapítványként közszolgálati intézménnyé kellene átalakítani, amely a rádió- és tévécsatornáink bevált mintája nyomán teljesen függetlenül működne.

A „Welt”-csoport erre azért kínálkozik, mert az eredeti angol alapítók ezt a komplexumot meg akarták óvni egy nagyobb hatalomkoncentrációban való feloldódástól. Már 1953 májusában, amikor eladták a Springernek, ez volt az alternatíva: alapítvány vagy közszolgálati státusz. Springer urat, aki többször bizonygatta nekünk, hogy számára a legfontosabb a Szövetségi Köztársaság és a polgárainak jólléte, most fel kell szólítanunk arra, hogy igazolja annak belátását, amit a „Legyetek kedvesek egymáshoz!” jelszava előfeltételez. A „Welt”-csoport alapítványa, amely aztán a közszolgálati minta-intézményeként más alapítványok modellje is lehetne, Springer úrnak is megadhatná azt a tekintélyt, amiért a politika területén annyira küzd. Izrael állam barátjaként Springer úr tudhatná, hogy az alapítványok sokasága mennyire támogatja ennek a kis országnak a demokráciáját.

Eddig a vágykép, de a realitás még másképp néz ki; és nem túl nagy az esély arra, hogy sikerül rávenni Springer urat, hogy a „Welt” csoportot adja vissza egy alapítvány formájában. Ezt a javaslatot, ha egy-

általán felfigyelnek rá, valószínűleg egy formális jogi megfontolással le fogják söpörni az asztalról. Meglehet – és én most csak néhány trükkös lehetőségig játszok végig – Springer úr egy belátó órában talán „igen”-t is mond, hogy aztán a privát televíziót mint ellenszolgáltatást követelje magának. A hatalom arroganciája nem tesz engedményeket belátásból, a csereaktusokon keresztül hatalomnövekményt szeretne elérni.

De a politikai lókupekedés ideje, amely a hosszú Adenauer-korszakot olyannyira meghatározta, végre lejárt. Mondjuk ki: ha a Bundestag továbbra is meghajol a Springer-konzern hatalma előtt, és ha Springer úr vonakodik végrehajtani a konzernjének általunk javasolt felszámolását, akkor a Bundestag és a Springer-ház lesznek a fő felelősök a politikai klíma radikalizálódásáért, és a demokrácia szétválásáért ebben az országban.

Hölgyeim és uraim, én csak a szóval rendelkezem, tehát korlátoztak a lehetőségeim. És ez a pulpitus is csak rövid ideig áll a rendelkezésemre. Ezért szeretném kihasználni május elsejét, a politikai ünnepet, és figyelmeztetni szeretnék az esetleges keményítések következményeire. Ha el akarunk távolodni az említett totalitárius következtetésektől – egyrészt „Sajátítsuk ki a Springert!”,

másrészt „Tiltsátok be az SDS-t!” –, akkor a belátásnak a Bundestagban kell kezdődnie, és nem csak Springer úrnál, és a Szocialista Német Diákszövetséget is rá kell bírunk a belátásra. Ez a szövetség nem zárt blokkot alkot, benne csoportok sokasága vitatkozik az előttük álló lehetőségekről és a hóbortjaikról. Még akkor is, ha az SDS távlati politikai céljai nem esnek egybe a sajátjaimmal, elismerem az érdemeit, például azt, hogy a felsőoktatási reformokat követelő diáktüntetések hajtóereje volt. De az SDS-re magára is alkalmaznunk kell a kritikának azt a mércéjét, amit a szó szigorú értelmében megérdemel.

Az én javaslatom mármost a következő: az SDS, különösen Münchenben és Berlinben, ahol maga is nagyot hibázott a nem-kontrollált akciók kiváltásával, vonuljon vissza az egyébként is kérdéses vezető pozíciójából. Továbbá azt tanácsolom az SDS-nek, hogy a berlini és a müncheni csoportjainak felelős vezetőit szólítsa föl a lemondásra. Mert ahogy az SDS 1967. június 2-a után joggal követelte a berlini polgármester, Albertz, a belügyekért felelős szenátor, Büsch és a rendőrkapitány, Duensing, lemondását (és mindhárman le is mondtak), úgy az SDS-nek is fel kell vállalnia a hibáit, és le kell vonnia a megfelelő következtetéseket. Hacsak nem akar macacsabban és arrogansabban reagál-

ni, mint a megtámadott establishment maga.

És ezzel együtt szeretném kérni a Szociáldemokrata Egyetemisták Szövetségét, hogy a politikai barátai kudarcát ne takarja le mindenáron egy üres szolidaritással. A diákok tiltakozása hiteltelen lesz, ha átveszi a politikai ellenfeleinek tisztelességtelen módszereit.

Aki azonban azt hiszi, hogy a demokráciát az SDS-től kell megmentenie, az gondoljon bele abba, hogy a demokrácia mennyiben és mennyire következményteljesen sérül attól a pusztán tényről, hogy egy egykori nemzetiszocialistából kancellár lehetett. Nincs értelme fölháborodni a gyorsan növekvő NPD-n, amíg Kiesinger úr ezt a saját politikai múltjának vállalásával felértékeli és fatális módon szalonképessé teszi. Nem az SDS betiltását kellene követelni, hanem végre azt kellene megvizsgálni, hogy az alkotmányunk megengedi-e a kancellári hivatal ilyen fatális leértékelését.

Kiesinger kancellár úr a Bundestag vitájában megpróbált magyarázatot adni az NPD tegnapi választási sikerére Baden-Württembergben. Fáradhatatlanul sorolta a helyes és a félig helyes érveket: beszélt a parasztok dacreakciójáról, beszélt a húsvéti megmozdulásoknak a választókra gyakorolt hatásáról, megpróbálta csillapítani a külföldi nyugtalanságokat; és közben az NPD-t megvédte

azzal az ellenvetéssel szemben, hogy ez a nemzetiszocialista párt új kiadása, és hogy neonáci lenne.

A rá jellemző ékesszólással ezt a problémát bocsánatos bűnné ártalmatlanította, amelyet szerinte a szomszédos országok rosszul mérnek fel, és erősen túlértékelnek. Mindközben azt elfelejtette mondani – és ez a kizárás valóban mesteri teljesítménye volt –, hogy ő, ha akaratlanul is, mennyiben segítette hozzá ennek a feltörekvő pártnak a reputációját.

Ha egy ország ezer év nemzetiszocializmus után, egy elkezdett és elvesztett háború után, számos szörnyűség által megterhelve, ráadásul felosztva és békeszerződés nélkül, egyrészt arra törekszik, hogy a szomszédjainak bizalmatlanságát kisebbitse, és ugyanakkor ezzel szinte egyidejűleg ellentmondás nélkül megengedi, hogy a bűnöző rendszer egykori szolgájából kancellár legyen, akkor senki sem csodálkozhat azon, ha az NPD már most is, a kancellár hatékony támogatásával, növelni tudja a maga tekintélyét. És ezzel együtt a Szövetségi Köztársaság tekintélye külföldön, egyáltalán nem csak pl. a Szovjetunióban is, erősen csökken. Ha a kancellár (ahogy tegnap hallhattuk) a néphez beszél, akkor úgy próbálja eltávolítani ezt a szégyenfoltot, mintha ez a folt egy szószfolt lenne, amelyet „K 2 r”-rel

könnyen el lehetne távolítani. De a következő vagy az utána következő hétvégén, mondjuk Bebenhausenben, megtudhatja, hogy ő maga is, a maga múltjával, a szégyenfolt eltakarításának útjában áll.

Az SPD a nagykoalíció megkötésekor elfogadta Kiesinger urat kancellárnak. Ezért a kudarcért a Német Szociáldemokrata Pártnak hosszú időn keresztül felelnie kell. Két nappal a nagykoalíció megkötése előtt nyílt levélben hívtam fel Kurt Georg Kiesinger figyelmét e végzetes döntés következményeire. Ezt írtam: „Hogyan érvelhetne az ifjúság ebben az országban azzal a tegnapelőtti párttal szemben, amely ma NPD-ként támadhat föl, ha ön a kancellári hivatalt a maga múltjával ilyen súlyosan megterheli?” Továbbá ezt is írtam: „Az a benyomásom, hogy az SPD letiltotta az Otto Wels-féle bátorságot, mert az ő (mármint az SPD) feladata lett volna, hogy Önt ezekkel a kérdésekkel szembesítse.”

Ha az NPD-vel nem csak a szokásos verbális ártalmatlanítással akarunk szembeszállni, akkor a Bundestag pártjainak (és mindenekelőtt az SPD-nek) el kell szánniuk magukat egy politikai tetre. Még nem késő visszavonni az 1966 decemberi döntést. A Szövetségi Köztársaságban sok fontos feladat volt és van, amelyeket Kurt Georg Kiesinger megpróbálhat megoldani. Aki azonban 1933 és 1945 között az NSDAP tagja

volt, attól nekünk is, de neki magának is, meg kellett volna tagadnia a kancellári hivatást.

Hölgyeim és uraim, én eddig szinte csak a csúcspozíciókkal foglalkoztam ebben a részben politikai, részben biológiai vitában. Pedig sokkal szívesebben beszélnek a diákok reformokra és evolúciós változtatásokra irányuló tiltakozásáról, ami egyre kevesebb figyelmet kap. Itt kereshetné a szakszervezet is a maga feladatát: a munkások, az egyetemisták és a diákok segíthetnének abban, hogy a szakszervezet meg tudjon szólalni, hogy a megkeményedés folyamata ne szaladjon el, és ne ossza meg végképp a lakosságot. Különösen a szakszervezeti sajtónak – amely évek óta ugyanazt az unalmat árasztja – kellene megújulnia, méghozzá úgy, hogy megnyílik a diákok kellemetlen és ellentmondásos érvei előtt. Berlinben a szakszervezetek rossz példát mutattak, amely nem sokkal később Varsóban megtalálta a maga autoriter megfelelőjét. Remélem, hogy ez a berlini modell nem fog iskolát teremteni. Aki támogatja a diákok és a munkások közötti látens ellentétet, és általánosító csoport-megjelölésekkel többséget próbál szerezni magának, miközben a kisebbségeket izolálni próbálja, az egyszerűen diffamál.

Ahogy hamis az, ha a munkások felé olyan diákképet közvetítünk, amely hosszú hajú majomként áb-

rázolja őket, úgy az is szemtelenség, ha a diákok egy divatos melléknévre támaszkodva a munkások viselkedését egyszerűen manipulálnak nevezik. Ez a társadalom az Adenauer-korszak terméke. A következmények csak most lesznek világosak. Súlyosan megsérülve kell elhordanunk azt a terhet, amit tizenhét év CDU-uralom a demokrácia meghamisításában összehordott. A fiatalok vonakodnak átvenni az apák és a nagyapák bűn-terheit. A válasz a jogosult tiltakozásukra csak ez lehet: nem nyugtatni kell őket, hanem a reformokat előre lendíteni.

Ebben az összefüggésben irányítsuk a figyelmünket egy szomszédos országra, Csehszlovákiára. A csehek és a szlovákok példát adtak nekünk arra, hogyan lehet vértelen és evolúciós módon egy országot kivezetni a sztálinista diktatúrából, és közelebb juttatni a demokratikus szocializmushoz. A pártfunkcionáriusok, a diákok, a szakszervezetisek, az írók, az elnyomott ellenzék képviselői, a tudósok és az újságszerkesztők szorosán együttműködtek és elkerülték azt a hangos és tarka forradalmi teatralitást, amelyet itt nálunk közepes rendezők állítottak színpadra.

Tanulnunk kellene a szomszédjainktól. A tantárgy neve pedig (Lenin után szabadon): hogy lehet elindítani reformokat, és hogyan nem? Mert

az evolúciós folyamat Csehszlovákiában messze túlmutat az ország határain. Mind a parlamentáris demokráciák, mind a szomszédos népköztársaságok számára modellé nőheti ki magát. Véleményem szerint a csehszlovákiai változások az elmélet szempontjából sem kimondottan nemzeti események. A lengyel filozófus, Leszek Kołakowski tézisei és az olasz kommunista vezető, Palmiro Togliatti politikai végrendelete szerencsés szimbiózisban épültek be a csehszlovákiai elméletalkotók gazdasági és politikai elképzeléseibe.

A nyugat-európai szociáldemokrata pártok profitálhatnak ebből a megújulási folyamatból; mert ha lehetséges, hogy a szocializmus egy népi demokráciában demokratizálódjon, akkor a Német Szociáldemokrata Pártnak is gazdagítania kellene a maga elcsökevényesedett szocialista szubsztanciáját. A szociáldemokráciának és a demokratikus szocializmusnak így többé nem kellene harcolniuk egymással, és nem kellene kizárniuk egymást. Csehszlovákia és a nyugat-európai szocialista és szociáldemokrata pártok közötti produktív kölcsönhatás egy olyan európai koegzisztencia kezdetéhez vezethetne, amely már nem csak a két hatalmi blokk atomfegyverkezési pattjára hagyatkozik.

Közben azonban a hidegháború miniszteriális és párt-bürokratái sűrűlódás nélkül tovább dolgozhatnak.

Különösen a Szövetségi Köztársaságban és az NDK-ban a politikusok még mindig nincsenek felkészülve arra, hogy az elmúlt húsz év elhibázott politikáját alapjaiban revideálják. Úgy néz ki, hogy a nyugat-német ifjúság tiltakozása (amennyiben szocialistaként értelmezi önmagát) a maga modelljét inkább a maoizmusban vagy az olyan elméletekben találja meg, amelyeknek nem kell igazolódniuk a politikai valóságban. Ezt a mintát követik Herbert Marcuse időközben divatosan eldurvított tézisei is.

Nem tudjuk, hogy milyen nyitottan vagy mennyire szűklátókörűen fognak reagálni a szomszédos államok Csehszlovákia útmutató kísérletére, de én azt gondolom, hogy Prágában és Pozsonyban már megkezdődtek a hetvenes évek.

Engedjék meg, hogy egy kívánsággal zárjam: ahogy a diáktüntetések, amelyeket Berkeley, a kaliforniai egyetem váltott ki, Európában megtalálták a legkülönbözőbb megfelelőiket, úgy azt kívánnám, hogy ez az új prágai stílus is hatást gyakoroljon a mi viszonyainkra.

Május elseje a legkiválóbb alkalom arra, hogy a cseheknek és a szlovákoknak köszönetet mondjunk ezért a leckéért.

FORDÍTOTTA WEISS JÁNOS